

УДК 811.38 (477)

ПРОБЛЕМА ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС

Наталія ОСАДЧА

науковий співробітник відділу української філології НДІУ

Анотація. У статті висвітлено погляди вчених-мовознавців на проблему білінгвізму, розглянуто різновиди двомовності, зроблено спробу проаналізувати питання двомовності в українській державі, законодавчу базу з мовного питання, психологічний чинник переходу на російську мову українців.

Ключові слова: українська мова, колонізаційна політика, мовна політика, постколоніалізм, креоли, білінгвізм, різновиди білінгвізму.

ПРОБЛЕМА ДВУЯЗЫЧИЯ В УКРАИНСКОМ ГОСУДАРСТВЕ: ПОСТКОЛОНИАЛЬНЫЙ ДИСКУРС

Наталія ОСАДЧАЯ

научный сотрудник отдела украинской филологии НИИУ

Анотация. В статье освещены взгляды ученых-языковедов на проблему билингвизма, рассмотрены разновидности двуязычия, сделана попытка проанализировать вопрос двуязычия в украинском государстве, законодательную базу по языковому вопросу, психологический фактор перехода на русский язык украинцев.

Ключевые слова: украинский язык, колонизационная политика, языковая политика, постколониализм, креолы, билингвизм, разновидности билингвизма.

THE PROBLEM OF BILINGUALISM IN MODERN UKRAINE: POST-COLONIAL DISCOURSE

Nataliia OSADCHA

research fellow of the Ukrainian Philology Department of RIUS

Annotation. The article covers the looks of linguists at the problem of bilingualism and considers its varieties. It presents an attempt of analyzing the question of bilingualism in Ukraine, the legislative basis of the relevant question, and a psychological factor inducing Ukrainians to start using Russian.

Key words: Ukrainian language, colonization policy, linguistic policy, post-colonialism, creoles, bilingualism, varieties of bilingualism.

Постколоніальний стан, у якому і досі перебуває українська держава, є очевидним. Конфліктність нинішніх мовних проблем в Україні закорінена в деформаціях мовної ситуації, успадкованих від колоніального минулого.

Теза про постколоніальний характер української держави прозвучала ще у 1993 році від О. Грабович на другому з'їзді Міжнародної асоціації українознавців. Глибше цю тему розвинули у своїх працях М. Рябчук та О. Забужко. Для колоніальної України метрополією виступала спочатку Російська імперія, а згодом радянська Росія.

Російська імперія була військово-феодальною державою, згодом у СРСР за Сталіна–Брежнєва було відтворено багато рис цієї імперії.

А оскільки більша частина українських земель була колонією саме такої імперії, то неминучим результатом колоніальної експансії такого типу стала креольська спільнота серед українського населення. Першим впровадив це слово як смислову метафору для означення певного типу людності в Україні у середині 1990-х років М. Рябчук. Власне, креоли, за М. Рябчуком, є домінуючою спільнотою в пострадянській Україні. Насамперед тому, що українці, а особливо їхня еліта, були в УССР справді «гнаними і голодними», якщо демонстративно не зрікалися українськості. Хіба що декому дозволялося працювати в «гуманітарному гетто» у суворо визначених «компетентними органами» межах. Креольська ідеологія доволі поширена серед російськомовної інтелігенції, яка традиційно зберігала імперську мовно-культурну (а іноді й політичну) орієнтацію [2].

Нині в Україні внаслідок колонізаційної політики велику частину населення

становлять «іноземці з українськими паспортами», фактично ті ж креоли. В Україні владу мали вихідці з метрополії, для яких колонія була лише місцем проживання і роботи [32]. Залишків колоніальної спадщини українці не позбулися, навпаки, вони поширилися на культуру, економіку, політику, мову. До них слід віднести дешеву робочу силу, відчуження держави від суспільства, суржик, українсько-російську двомовність, почуття меншовартості українців. М. Рябчук наводить такий наочний приклад, як «загальноприйняте» в Києві та інших містах спілкування російською. Ця «норма» була витворена специфічними колоніальними дискурсами в поєднанні з терором проти «націоналістів», до яких автоматично зараховували всіх публічно українськомовних. Нині ця «норма» підтримує себе вже й без терору. Це комфортно для колонізаторів, оскільки підкреслює їхнє домінування, проте аж ніяк не для колонізованих, котрим цю патологію подають як «норму»: так, мовляв, «історично склалося». Насправді так не склалося історично, а було штучно створено за допомогою цілком конкретних політичних дій [30].

За європейськими взірцями, Україна ледь не моноетнічна держава: підсумкові дані Всеукраїнського перепису 2001 року такі: в ній мешкає 77,8% етнічних українців.

Актуальними у вивченні сучасної мовної ситуації України лишаються проблеми українсько-російської двомовності. Загальноприйняте визначення двомовності, або білінгвізму (від лат. *bi* – «два» і *lingua* – «мова»), дав американський лінгвіст У. Вайнрайх. «Практику почергового користування двома мовами ми будемо називати двомовністю, а

осіб, що її здійснюють – двомовними» [5, с. 22]. Білінгвізм (двомовність) – специфічний стан суспільного життя, при якому спостерігається і є визнаним факт функціонування й співіснування двох мов у межах однієї держави. Джерелом білінгвізму, як правило, виступає етнічна неоднорідність самого суспільства, наприклад, існування в одній державі двох етносів, що користуються різними мовами.

До осмислення проблеми двомовності ще у кінці XIX ст. глибоко підійшов засновник Харківської лінгвістичної школи О. Потебня. У своїх поглядах він спирався на філософську концепцію мови, побудовану шляхом осмислення й розвитку гумбольдтівських ідей та викладену у відомій праці «Мысль и язык» (1862). Відповідно, за О. Потебнею, той, хто розмовляє двома мовами (у тому числі той, хто змушений це робити), змінює разом із тим характер і напрямки думки, а вживання ним тієї чи тієї мови зумовлене певним колом понять, відчуттів і намірів. Він показував, що використання однієї з двох мов, які доступні людині, залежить як від змісту і напрямку думок, так і від конкретної сфери спілкування, тобто детерміноване прагматично.

У поглядах на двомовність груп людей чи загалом народностей О. Потебня дотримувався думки, що мовна взаємодія має бути лише стимулом для внутрішнього розвитку мов і не призводить до асиміляції однієї з них. Він гостро виступав проти політики денаціоналізації щодо українців [27, с. 73]. Важливими постають думки про те, що народність, яка поглинається іншою, врешті-решт, приводить ту іншу до розпаду. Отже, в соціально-політичній площині, поза

межами суто практичного вжитку, взаємодія двох мов, якщо одна з них претендує на панівне становище, ставить проблеми перед обома [12, с. 27 – 32].

Вперше окремі аспекти двомовності окреслювалися в зіставних граматиках, роботах, присвячених взаємовпливу мов, і т.д. В історії досліджень проблем білінгвізму можемо виділити два етапи. Перший, який припадає на 1950 – 70 рр. XX ст., характеризується безпосередньою увагою до теоретичних проблем двомовності. Саме у цей час виникають теорії білінгвізму, на які до цього часу спираються сучасні дослідники.

Спроби теоретичного осмислення двомовності в радянському мовознавстві з'являються лише у 1960-х роках у працях О. Ахманової, В. Авроріна, Л. Даурової, Ю. Дешерієва, Ю. Жлуктенка, В. Костомарова, Ю. Шевельова та ін. Паралельно і в зарубіжній лінгвістиці виходять праці з названої проблематики (дослідження У. Вайнрайха, Е. Хаугена, А. Вайса).

Другий етап розвитку досліджень білінгвізму, що розпочався з другої половини 1980-х років, триває і дотепер. В українському мовознавстві яскравим прикладом таких досліджень є праці С. Ермоленко, О. Кривицької, Л. Масенко, Л. Нагорної, А. Погрібного та ін.

Зупинимося детальніше на кожному з цих етапів. Погляди дослідників першого етапу – Ю. Дешерієва та В. Авроріна – є дещо схожими. Так, Ю. Дешерієв визначає білінгвізм як «вільне володіння або просто володіння двома мовами» [8, с. 22], маючи на увазі «вільне володіння двома мовами – рідною і російською» [9, с. 9]. В. Аврорін вважає, що «двомовністю слід визнати однаково вільне володіння двома мовами. Інакше

кажучи, двомовність починається тоді, коли ступінь знання другої мови наближається до ступеня знання першої» [1, с. 148]. В радянській соціолінгвістиці панувало розуміння двомовності як привілею тих, для кого російська мова не є рідною. У наведених вище цитатах прослідковується політичний характер трактування двомовності. Однак більшість дослідників білінгвізму, в тому числі й український вчений Ю. Жлуктенко, вважають, що у переважній більшості ситуацій дві мови, якими володіє білінгв, перебувають у неоднаковому становищі.

На другому етапі розвитку досліджень білінгвізму вчені значну увагу приділяють соціолінгвістичним розвідкам із залученням великого мовного матеріалу. Безперечно, у світі існують приклади кількамовних країн, що може поставити під сумнів визначення мовної єдності як неодмінного атрибуту нації. Але, як зазначав вчений А. Погрібний, ті країни, де функціонує кілька державних чи офіційних мов, – то, власне, винятки з типового для світу порядку мовного облаштування, згідно з яким діє принцип: одна держава – одна нація (політична) – одна державна мова [26]. Погоджуємося з його тезою: ті країни, що становлять винятки з цих правил, мають певні підстави для цього, яких не має Україна. Вчений наголошує: «Відтак ми, українці, не можемо долучатися до цих винятків тому, що ані не прибували звідкілясь в Україну, як от французи та англійці до Канади, де є дві державні мови, а навпаки автономно з пра-пра- і правіків тут живемо і так само з пра-пра- і правіків тримаємо естафету свого рідного слова українського; ані історично не розділяли ми

територію своєї держави (хіба що силою нас брали) з якимсь іншим народом чи народами...» [26, с. 128].

Як зазначає Л. Нагорна, «двомовність краща, ніж одномовність, двомовними або багатомовними є розвинуті країни. Інша справа, що протягом багатьох років поняття двомовності маскувало в собі русифікаторську політику, і тепер українська мова опинилася в такому становищі, що потребує активної державної підтримки» [24, с. 184].

В українського мовознавця Ю. Шевчука є цілий ряд справедливих формулювань щодо теперішнього місця української мови в суспільному дискурсі. Однією з ключових є теза про те, що жодної двомовності в класичному розумінні в нас, звісно, немає. Є асиметрична постколоніальна диглосія, де російська домінує кількісно в медіапросторі і не тільки, все ще зберігає постімперський статус «вищої», «престижної». При тому, що українська мова – національна і офіційна мова великої незалежної держави, рідна мова абсолютної більшості населення [6].

У свою чергу О. Кривицька підкреслює, що держава має дбати про досягнення консенсусу в мовному питанні. Варіантів, на думку дослідниці, може бути декілька:

- індивідуальна українська одномовність усіх громадян;
- індивідуальна двомовність, коли кожний громадянин вільно володіє і українською, і російською мовами;
- регіонально-груповий мовний розкол, закріплення панівного становища однієї мови в тому чи іншому регіоні (як це було в умовах імперії) [14, с. 77–87].

Існує думка, що «поширення двох мов в одній країні завжди є станом

нестійкої рівноваги, що має тенденцію або до перетворення на одномовність, або до розпаду єдиної держави на частини за мовною ознакою» [16, с. 16].

Розрізняють *офіційний* та *неофіційний* білінгвізм. *Офіційний білінгвізм* – термін, що відображає ситуацію, коли відразу дві мови визнані державою на рівні офіційних унаслідок юридично закріплених норм або законів.

У принципі офіційна двомовність є нормальною практикою в багатьох правових ліберально-демократичних державах. Однак українська держава не є ані правовою, ані ліберально-демократичною. На думку М. Рябчука, вона має за собою лицемірну традицію радянської мовної політики, котра нині наочно реалізується під виглядом «офіційної двомовності» у сусідній Білорусі [29].

Серед типових прикладів країн з офіційним білінгвізмом зазначимо такі:

1) Бельгія – у 1993 р. здійснено конституційну реформу державного ладу. Країну утворюють три регіони: Фландрія, де панує фламандська мова (складається з провінцій Антверпен, Східна Фландрія, Західна Фландрія, Лімбург та Фламандський Брабант); Валлонія, що є франкомовною. На сході Валлонії міститься також німецькомовний регіон Ейпен–Мальмеді, приєднаний у 1919 році після поразки Німеччини у Першій світовій війні; столичний регіон Брюсселя, до якого входять місто Брюссель та 18 приміських громад, що творять столичну агломерацію (від лат. *agglomeratio* – приєднання) чисельністю понад мільйон мешканців. Майже 80% мешканців цього регіону визнані як франкомовні. Отже, офіційно визнаними є три мови: французька, фламандська та німецька [18].

2) Фінляндія – фінська мова є офіційною, нею розмовляє більшість населення країни (близько 91%). Це прибалтійсько-фінська мова. Фінська мова належить до групи угро-фінських мов, які входять до уральської мовної сім'ї. Шведською мовою розмовляють 5,4% населення, вона є другою офіційною мовою країни. Це скандинавська мова, яка належить до германської групи індоєвропейської сім'ї мов. Саамські мови являють собою групу споріднених мов, якими розмовляють у Лапландії. Ці мови віддалено нагадують фінську. Три основні саамські мови, якими розмовляють у Фінляндії, – північносаамська, інарі саамська і скотт-саамська. Загалом ці мови є рідними для приблизно 1,800 населення. Переважна більшість фінських саамів тою чи іншою мірою знають фінську мову, а також меншою мірою – другу державну мову Фінляндії – шведську [22].

3) Філіппіни – конституція ратифікована у 1987 р., затверджено філіппінську та англійську офіційними мовами країни. Філіппінська, крім того, вважається національною мовою, яка «мала б розвиватись і збагачуватись на основі філіппінно та інших мов». Хоча це прямо не зазначено в конституції, філіппінська мова на практиці майже повністю складається з тагальської, якою розмовляють у столиці Манілі, однак Університет Філіппін почав видавати словники філіппінської мови, в яку були також включені слова з різних філіппінських мов. Конституція також згадує іспанську та арабську мови, які мають розвиватись на добровільній і факультативній основі [21].

4) Люксембург – мовна ситуація в країні характеризується наявністю трьох мов з особливим статусом. Державною (національною) мовою є люксембурзька

мова, що використовується як засіб повсякденного усного спілкування, офіційними мовами країни є французька і німецька. Люксембурзька мова є єдиною мовою повсякденного спілкування люксембуржців.

Французька мова не є рідною для люксембуржців, а є для кожного з них лише мовою, яку краще або гірше було вивчено в школі. Через це у Люксембурзі немає місцевого варіанту французької мови, як, наприклад, у Канаді. Французька мова люксембуржців може відрізнятися лише помилками, викликаними недостатнім оволодінням мови. Окремі верстви населення, зокрема селяни, взагалі погано володіють нею. Багато люксембуржців не мають постійної практики використання французької мови.

Німецька мова, так само як і французька, не є рідною мовою люксембуржців. У офіційно-адміністративній сфері німецька мова використовується менше, ніж французька, однак люксембуржці, як правило, володіють нею краще, ніж французькою. Німецька мова у Люксембурзі не має своєї якоїсь особливої форми, тут використовується літературна німецька мова [20].

5) Мальта – згідно з Конституцією Мальти національною мовою країни є мальтійська. Водночас офіційний статус має також англійська, тож у більшості сфер вони мають рівні права. Мовою судочинства є мальтійська (крім випадків, коли парламент прийме інше рішення). Також конституція визнає вищість мальтійських текстів законів над англійськими. Хоча статистично мальтійська домінує в країні, її статус, порівняно з англійською, є менш престижним. Так, деякі заможні мальтійці відмовляються від мальтійської на користь англійської [15].

6) Індія – статус офіційної мови Республіки Індія має мова гінді. Це вказано в Конституції Індії: офіційною мовою Союзу буде гінді з використанням письма деванагарі. Ні конституція, ні законодавство Індії не визначають державної мови. Конституція визнає англійську мову як допоміжну офіційну мову.

Окремі штати мають право встановлювати власні офіційні мови. Наприклад, у Таміл-Наду єдиною офіційною мовою є тамільська, а в штаті Карнатака статус єдиної офіційної мови має каннада. Штат Джамму і Кашмір має три офіційні мови – кашмірі, урду та доґрі.

Загалом у країні нараховується 23 мови, які мають статус офіційних у певних її частинах [19].

7) Афганістан – офіційними мовами є пушту і дарі. Обидві мови відносяться до іранської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Окрім того, на території країни широко розповсюджені узбецька, туркменська, белудзьська, пашаї та нуристанські мови. У 1980 році ці мови отримали офіційний статус у тих районах, де вони є мовою більшості [36].

8) Камерун (офіційні мови – французька, англійська).

Неофіційний білінгвізм відповідає ситуації, коли офіційно визнаною на законодавчому рівні є лише одна з двох мов, якою найчастіше послуговується населення цієї держави. Досить часто можна спостерігати явище широкого використання значною частиною населення невизнаної на офіційному рівні як державної другої мови [10]. Серед країн з неофіційним білінгвізмом можемо виділити такі:

– Іран – офіційна мова – перська, але більшість населення, крім офіційної мови, володіє ще хоча б однією з іранських мов.

– Пакистан – офіційна мова Пакистану і мова міжнаціонального спілкування – урду. На регіональному рівні найбільш вживані мови панджабі, синдхі, пушту, брагуї і балучі. У сферах бізнесу, освіти та адміністративної діяльності широко використовується англійська. На панджабі розмовляє приблизно 63% всього населення. На синдхі говорять близько 12% пакистанців. Пушту – мова пуштунів, що живуть головним чином у Північно-Західній Прикордонній провінції, поширена також у сусідньому Афганістані. У Белуджистані розмовляють на балучі і брагуї. Лише 8% пакистанців вважають урду рідною мовою. Урду надано статус державної мови, її носії займають важливі позиції в державному апараті і бізнесі.

– У Малайзії згідно з конституцією 1957 р. державною мовою стала виключно малайська (нею розмовляють 43% населення, 37% користуються китайською). У Малайзії в 1969 р. була спроба запровадити назву «малайзійська мова» (*Bahasa Malaysia*), але, починаючи з 1990-х років, спостерігається повернення до традиційної назви «малайська мова» (*Bahasa Melayu*). Зате на перехідний 10-річний період зберігалася як офіційна мова англійська. Поширені китайська та тамільська мови не отримали ніякого загального статусу. Тому з 1967 р. тут єдиною державною та офіційною мовою є малайська, хоча в засобах масової інформації використовуються всі чотири мови. Зауважимо, що на практиці ще має місце відносна двомовність – англійська та малайська мови [13].

Розрізняють індивідуальний і масовий білінгвізм. Індивідуальним білінгвізмом називають володіння і використання двох мов окремими індивідами

одномовної спільноти. Масовий білінгвізм – явище, спричинене колоніальною залежністю країни. Залежна мовна спільнота змушена вивчити ще одну мову. У такій ситуації одна мова стає підлеглою, а інша – домінантною. Якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, виникає реальна загроза знищення рідної мови та перетворення двомовців на одномовців, що є рівнозначним асиміляції [35].

В. Беянін виділяє природний (побутовий) та штучний (навчений) білінгвізм:

– природний білінгвізм з'являється відповідно до мовного оточення (у наявності якого радіо і телебачення) та завдяки багатій мовній практиці. Усвідомлення мовної специфіки системи може не відбуватися;

– за умовного білінгвізму другу мову слід вивчати, докладаючи вольових зусиль та використовуючи спеціальні методи і прийоми [7].

Існують і інші різновиди двомовності:

– активна двомовність виникає в результаті засвоєння другої (нерідної) мови під час безпосереднього спілкування з носіями цієї мови;

– пасивна двомовність означає, що суб'єкт, володіючи другою (нерідною) мовою, все ж частіше звертається лише до однієї з них, рідної;

– одностороння двомовність характеризується тим, що лише один із двох народів володіє мовою іншого, використовуючи мову в комунікації;

– двостороння двомовність виникає, якщо народи, які контактують, знають і використовують мови один одного – це відбувається на етнічних кордонах зі змішаним населенням;

– контактна двомовність виникає між носіями різних мов і культур, якщо

в білінгва регулярні зв'язки з носіями рідної та чужої мови і культури;

– неконтактна двомовність означає, що між носіями різних мов існує відсутність регулярних контактів;

– культурна двомовність є лише в конкретній комунікативній ситуації (наприклад, білінгв-перекладач користується однією з мов упродовж роботи з делегацією);

– національна двомовність характеризує членів однієї національної лінгвокультурної спільноти, які володіють двома мовами, рідною і нерідною, залежно від ситуації спілкування [23].

В сучасному українському суспільстві, порівняно з періодом СРСР, виразніше постають питання, які стосуються, зокрема, мовної політики та двомовності. На перших етапах радянського періоду протягом 1925 – 1932 рр., коли вийшла серія декретів та постанов про українізацію, починає реалізовуватися лінія перетворення української мови на основний засіб комунікації у республіці. Голодомор 1933 року та масові репресії серед української інтелігенції стали своєрідним рубежем у зміні мовної політики у бік так званої деукраїнізації, тотального зросійщення, зокрема в освітній сфері. Подальше звуження сфер застосування української мови відбувалося у роки Другої світової війни і повоєнний час [4, с. 328].

За останні 50 років на території України проведено п'ять переписів населення. Більшовицькою владою після Другої світової війни організовано чотири переписи: у 1959, 1970, 1979 і 1989 роках. За даними перепису 1959 р., в Українській республіці українці тоді складали майже 80% населення, а понад 73,0% українську мову назвали рідною. Порівняно

з цим під час переписів 1970 р., 1979 р. простежується тенденція до зменшення кількості опитаних, які вважають своєю рідною українську мову, відповідно 69,4%, 66,4%. Наприкінці 1980-х число українців, що назвало рідною мовою українську, скоротилося до 64,7% [25]. На існуючу деформованість мовної ситуації в Україні вказує співвідношення носіїв української і російської мов, що не відповідає співвідношенню етнічних українців і росіян на її території.

Отже, за радянських часів мова була інструментом зросійщення суспільства в усіх його сферах: освіті, науці, книговиданні, ЗМІ та ін.

Натомість в сучасній Україні мова виступає засобом «гри» та політичних маніпуляцій. Політики експлуатують тему двомовності, що викликає гостру критику та осуд. Додатковим подразником, який спричиняє падіння підтримки ідеї двомовності, є розігрування політиками мовної карти на тлі невирішеності гострих соціально-економічних проблем, що турбують людей значно більше, ніж питання мови. Тому не дивно, що впродовж останніх років число прихильників української мови як єдиної державної продовжує зростати, а число прихильників надання статусу державної російській мові, навпаки, знижується.

Серед ознак сучасної мовної ситуації в українському суспільстві слід виділити: 1) українсько-російську колективну двомовність і диглосію; 2) співіснування в єдиному українському просторі трьох регіонів з різними національно-культурними, соціально-політичними традиціями і мовленнєвими пріоритетами і звичками; 3) формальний характер мовної політики у державі.

Після відновлення Україною незалежності так і не був прийнятий закон, який би забезпечував повноцінне функціонування української мови як державної. Ситуація зі становищем української мови мала б докорінно змінитися, але мовна політика здійснювалася більше на папері та була декларативною. Базовим законодавчим актом у цій сфері, окрім Конституції, упродовж 23 років залишався закон «Про мови в Українській РСР», прийнятий у 1989 р. Цей закон був дієвим тоді, коли Україна перебувала в складі СРСР, оскільки надавав українській мові статус єдиної державної і закладав підвалини її функціонування поруч з російською мовою, що домінувала й усіяко підтримувалася органами влади СРСР. Однак для сучасної України закладені в цьому законі механізми забезпечення державного статусу української мови є недостатніми. Навіть дуже м'які положення цього закону часто ігнорувалися в Україні. У підсумку замість прийняття сучасного закону про мови, який би відповідав потребам незалежної європейської держави, в 2012 р. Верховна Рада проголосувала за прийняття закону «Про засади державної мовної політики» [31].

Цей закон встановлює, що державною мовою є українська. При цьому серед регіональних мов або мов меншин України названо російську, білоруську, болгарську, вірменську, гагаузьку, ідиш, кримськотатарську, молдавську, німецьку, новогрецьку, польську, ромську, румунську, словацьку, угорську, русинську, караїмську, кримчацьку мови.

Згідно з законом до кожної з цих мов застосовуються заходи, спрямовані на використання регіональних мов і мов меншин, за умови, якщо кількість

осіб-носіїв цієї мови, що проживають на території, на якій поширена ця мова, становить 10% і більше від чисельності населення. Законопроект передбачає, що за рішенням місцевої ради, в окремих випадках з урахуванням конкретної ситуації може застосовуватися мова національних меншин, якщо регіональна мовна група складає менше 10% на відповідній території [28].

Цим законопроектом було не лише скасовано закон «Про мови в Українській РСР», але й зруйновано законодавче поле, яке хоч якоюсь мірою забезпечувало наданий Конституцією державний статус української мови. Незважаючи на антиукраїнський характер закону, провідні партії та політики, що прийшли до влади після Революції Гідності 2014 р., не виконали своїх обіцянок і не скасували його.

В цей період в Україні відбувалася розгорнута інформаційна кампанія, метою якої було переконати суспільство, що саме рішення про скасування закону «Ківалова-Колесніченка» стало основною причиною вторгнення російських військ до Криму. Насправді факти свідчать, що скасування закону «Про засади державної мовної політики» не містило жодних загроз для інтересів та прав національних меншин, а, навпаки, повертало мовне законодавство України до ситуації, що існувала до 2012 р., коли діяли цивілізовані правові механізми підтримки як державної мови, так і мов меншин. А російська збройна агресія проти України готувалася багато років і не мала ніякого стосунку до законотворчих процесів у Верховній Раді.

23 лютого 2014 р. на екстреному засіданні Верховної Ради України депутат «Батьківщини» В. Кириленко вніс до

порядку денного засідання Верховної Ради законопроект «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про засади державної мовної політики», і можна було б це питання вважати закритим, але воно набуває подальшого потужного розвитку. 232 депутати проголосували за ухвалення законопроекту до порядку денного і без обговорення негайно прийняли його. Обговорення відбулося вже після скасування закону «Про засади державної мовної політики». Тогочасний Голова Верховної Ради і в.о. Президента України О. Турчинов заявив, що не підписуватиме рішення Верховної Ради України, яким було скасовано прийнятий Закон про основи державної мовної політики від 3 липня 2012 р. Він наголосив, що майбутній закон дасть можливість для розвитку всіх мов в Україні. «Українська мова є загальнодержавною, але ніяких обмежень за мовними, національними ознаками, за тим, хто ходить в яку церкву і належить до якої конфесії, в Україні не буде. І демократична влада це чітко всім гарантує», – запевнив в.о. Президента [33]. І вже наступного дня Верховна Рада України створила Тимчасову спеціальну комісію для підготовки проекту Закону України «Про розвиток і застосування мов в Україні».

7 липня 2014 р. депутати звернулися до Конституційного Суду з вимогою скасувати Закон України «Про засади державної мовної політики».

Зауважимо, що на початку 2015 р. законопроект про скасування Закону про мови не підписаний, але й не ветований Президентом, його поточний статус – «готується на підпис». Конституційний Суд України (13.02.15 р.) відкрив провадження за конституційним поданням 57

народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України [11].

В українському суспільстві існує проблема мовної нерівноправності, тобто нерівності умов, за яких в Україні функціонують українська та російська мови. Оскільки будь-якій мові, щоб повноцінно розвиватися, слід мати належну мовотворчу базу – достатньо чисельне середовище мовців і перевагу у функціонуванні у різних сферах суспільного життя. Натомість мовотворча база української мови вужча від російської. Щоб виправити це, необхідно усунути перевагу, що надається сьогодні російській мові. Це означає законодавчо надати українській мові такі преференції, які би нейтралізували російську експансію.

Рівень мовно-культурної асимільованості населення України можна визначити певною мірою за зіставленням показників рідної мови і мови щоденного вжитку. Ті російськомовні українці, які визнають рідною українську, пройшли перший етап мовної асиміляції, але, попри це, зберігають усвідомлення своєї належності до української спільноти. Ті ж українці, які не лише вживають російську у повсякденному житті, а й визнають її своєю рідною мовою, змінили українську самоідентифікацію на російську [17].

Спробуємо проаналізувати, чому україномовні українці переходять на російську. Вивчаючи особливості механізму зміни з однієї мови на іншу, психологи пропонують вирізняти природних та штучних білінгвів. Природні білінгви опановують другу мову в умовах природної двомовності (батьки розмовляють різними мовами, різні мови використовують у родині і в суспільстві

тощо), а штучні білінгви спеціально вивчають другу мову. Природні білінгви у процесі переходу з однієї мови на іншу не потребують спеціального механізму зміни, оскільки у них слова обох мов пов'язані з поняттями безпосередньо [3, с. 63–73]. Штучні білінгви вивчають другу мову уже після того, як була сформована рідна.

Типовий для СРСР білінгвізм українців та постколоніальне становище України призвели до того, що вони у ряді ситуацій рефлекторно переходять на російську. Наприклад, людина добре володіє українською мовою, але не користується нею у побуті (думає українською, а говорить російською), тобто стає пасивним мовцем, оскільки все близьке оточення її російськомовне. Виникає й протилежна ситуація, коли в сім'ї люди розмовляють українською, а на роботі з колегами (такими ж україномовними) – російською.

Виділяють вольову та підсвідому мотивації використання мови спілкування. Важливо зазначити, що спрацьовує частіше підсвідома. Соціальна природа переходу на іншу мову є природною адаптацією до умов, у які потрапляє суб'єкт, аби стати таким, як усі, та своїм. Однією з основних потреб людини є потреба бути прийнятою спільнотою та визнаною в ній. Беручи це до уваги, зазначимо, що глибшого соціально-психологічного чинника переходу з мови на мову не варто й шукати.

Ефективність радянської політики русифікації й ґрунтувалася на тому, що змогу безперешкодно задовольнити (у дозволеніх владою межах) увесь спектр потреб надавала тільки російська мова. Цілеспрямована політика витиснення української мови з соціально

престижних царин суспільства ставила україномовну людину перед вибором: відмовитися від рідної мови – або поставити під загрозу успішну кар'єру, наприклад. За радянських часів пересічний громадянин міста не міг бути україномовним, а ті, що повсюдно розмовляли українською, кваліфікувалися як особи, що були надто стурбовані національним питанням, або їх називали вихідцями із села, що було дуже образливо.

За даних умов самим лише фактом вживання української мови людина ніби протиставляла себе міській спільноті – з усіма пов'язаними із таким протиставленням асоціаціями та здебільшого зверхньою реакцією. Звичайно, прагнути зняти причину напруги, яка кожен раз виливалася мовцеві негативним психологічним досвідом, носій української мови, зрештою, призвичаювався усувати свою інакшість, автоматично переходячи у громадському місці на російську мову, що давало можливість відчувати себе своїм і ставило в рівні умови.

Одну з соціальних груп, від якої найперше треба було б сподіватись мовної стійкості в русифікованому місті, мали б становити приїжджі з україномовних регіонів країни, для яких повсякденне використання рідної мови не було зв'язане із психологічним випробуванням та комплексом меншовартості, притаманним, наприклад, вихідцям із села. Але, як виявилось, під тиском навколишнього середовища в їхньому випадку набував великої ваги ще один чинник, що істотно впливав на почуття їхньої певності, переконання, що та частина країни, куди переміщувалася людина, вже не є Україною як такою, тому там треба жити за чужими законами. Людина, яка у певній ситуації спілкування переходить на

іншу мову, не зможе назвати справжніх причин своєї мовної поведінки не лише через неусвідомлення цих причин, але й через механізм раціоналізації, що покликає пояснити оточенню, й передусім собі самому, мотив учинку, чия справжня причина виявляє вразливість мовця.

Отже, перехід на іншу мову полягає у вимушеній, але добровільній відмові людини від власної мови, що перешкоджає, на її думку, прийняттю до спільноти. Втім якщо десь за кордоном, де мовець справді не розуміють, така відмова є необхідною й виправданою, у рідній країні вона постає як утеча. Важливо, щоб обрання мови було усвідомленим й впливало із внутрішньої потреби людини, а не зумовлювалося зовнішнім тиском.

Варто зазначити, що впродовж останніх років в Україні відбулися суттєві зрушення в оцінці української мови. Помітні зміни не лише у столиці, а й на півдні та сході країни, там молодь пов'язує українську швидше із динамічною громадсько-політичною діяльністю й міським життям загалом. Єдине, чого бракує, це середовища, де вони могли б вільно користуватися державною мовою. Дуже часто доводиться чути: «Я б залюбки спілкувався українською, але, на жаль, немає із ким!». Такі відмовки є промовистим знаком доби: доля державної мови значною мірою залежатиме від мовної стійкості українофонів, що своїм прикладом закликатимуть за собою усіх охочих. Сьогодні чимало людей готові піти цим шляхом, якщо їм нададуть початкового поштовху, та, на жаль, ті, хто міг і мав би його надати, не завжди розуміють, що можуть це зробити. Відчуваючи мовний комплекс, вони при першій нагоді змінюють мову,

не залишаючи шансу потенційним прихильникам української практикувати мову [34].

Отже, проаналізувавши питання двомовності в українській державі, законодавчу базу з мовного питання, психологічний чинник переходу на російську мову українців, можна зробити висновки, що постколоніальне становище України призвело до того, що українці у ряді ситуацій рефлексивно переходять на російську.

На нашу думку, необхідне законодавче врегулювання мовного становища української як державної на сучасному етапі, а саме:

1) концепція державної мовної політики має не лише регламентувати обов'язкові сфери використання української мови як єдиної державної, а й передбачити механізми відповідальності за порушення мовного законодавства.

2) Потребують негайного вдосконалення та розробки нормативно-правові акти для регулювання функціонування державної мови у всіх галузях суспільного життя України.

3) Президенту України необхідно накласти вето на закон «Про засади державної мовної політики».

4) Влада повинна підтримувати готовність значної частини російськомовних українців до зміни мовної ситуації на користь державної мови. Регулярно проводити відповідні заходи щодо популяризації української мови, які допоможуть підвищити рівень національної свідомості і сприятимуть консолідації української нації.

5) Для закріплення української мови не лише як офіційної необхідно забезпечити їй умови для широкого функціонування передусім у сферах масової

культури, практиці засобів масової інформації, художньому письменстві, оскільки саме ці галузі мають надзвичайно важливе значення для поширення та закріплення мовних норм.

б) Владним структурам і громадським організаціям необхідно докласти максимум зусиль для зміни конфліктної ситуації на користь української мови, добре продуманої і контрольованої мовно-культурної політики. Для наукового забезпечення державної політики в мовній сфері слід вивчити досвід національного будівництва інших держав, передусім тих, яким вдалося здолати наслідки асиміляції і повернути своїй національній мові повноту державотворчих функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка (К вопросу о проблеме социолингвистики). – Л.: Наука, 1975. – 276 с.
2. Альберда Т. Україна креольська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/365546/#ixzz4AQd7I4vD>.
3. Боднарчук Т. Використання психологічних особливостей білінгвізму в процесі організації двомовного навчання // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 23. – С. 63–73.
4. Брицин В. М. Мовна політика // Українська мова: енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 328.
5. Вайнрайх У. Языковые контакты / Уриэль Вайнрайх. – Киев: Вища школа, 1979. – 263 с.
6. Власюк Г. Двомовність як хвороба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?dvomovnist_yak_hvoroba&objectId=1357078
7. Двомовність // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Двомовність>
8. Дешериев Ю. Д. Проблема создания системы билингвистических понятий и вопросы методики ее применения в исследовании // Методы билингвистических исследований. – М., 1976. – С. 20–33.
9. Дешериев Ю. Д. Введение // Развитие национально русского двуязычия. – М.: Наука, 1976.
10. Зайцева Л. С. Білінгвізм як мовне та соціальне явище // Філологія. – Вип. 3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Philologia/59619.doc.htm.
11. Закон «Про засади державної мовної політики» // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Закон_України_«Про_засади_державної_мовної_політики»
12. Калашник В. С. Погляди на двомовність у соціолінгвістичних студіях Олександра Потебні та його послідовників / Володимир Семенович Калашник // Людина та образ у світі мови: вибрані статті. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 27–32.
13. Кияк Т. Мова – необхідний атрибут соборності нації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kobzar1814.blogspot.com/2012_01_01_archive.html
14. Кривицька О. Полікультурний мегатренд сучасної України // Політичний менеджмент. – 2004. – № 4. – С. 77 – 87.
15. Мальтійська мова // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мальтійська_мова
16. Масенко Л. Т. Мова і політика / Л. Т. Масенко – К.: Соняшник, 1999. – 98 с.
17. Масенко Л. Помилка Порошенка і небезпека для російськомовних патріотів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27433474.html>
18. Мельник І. Бельгія – 20 років політичної двомовності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/10110>

19. Мови Індії // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мови_Індії
20. Мови Люксембургу // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мови_Люксембургу
21. Мови Філіппін // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мови_Філіппін
22. Мови Фінляндії // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мови_Фінляндії
23. Мовна ситуація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studall.org/all-82727.html>
24. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Лариса Нагорна. – К.: ІПіЕНД, 2002. – 272 с.
25. Населення України // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Населення_України
26. Погрібний А. Г. Поклик дужого чину (3 промов про наболіле) / Анатолій Григорович Погрібний. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 2004. – 496 с.
27. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація: статті і фрагменти / Упоряд. і вступ. ст. Ю. Шевельова. – Нью-Йорк, 1992.
28. Рада підтримала мовний законопроект «Ківалова–Колесніченка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/rada-pidtrimala-movniy-zakonoproekt-kivalova-kolesnichenka.html>
29. Рябчук М. Постколоніальний синдром. Спостереження. – К.: К.І.С., 2011. – 240 с.
30. Рябчук М. Я не стверджую, що ми приречені на «холодну» чи, ще гірше, «гарячу» громадянську війну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?mikola_ryabchuk_ya_ne_stverdzhuyu_shho_mi_prirecheni_na_holodnu_chi_shhe_girshe_garyachu_gromadyansku_viyunu&objectId=1127321
31. Становище української мови в Україні в 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dobrovol.org/article/213/>
32. Стефанко С. Україна під владою крелів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=44800>
33. Турчинов відмовився підписати рішення Ради про скасування Закону про мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3314338-turchynov-vidmovyvsia-pidpysaty-rishennia-rady-pro-skasuvannia-zakonu-pro-movy>
34. Чому україномовні українці переходять на російську? Спроба аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/40153/Chomu_ukrajinomovni_ukrajinci_perehodat_na_rosijsku_Sproba
35. Явище білінгвізму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insignisad.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>
36. Язика Афганістана // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Язика_Афганістана

REFERENCES

1. AVRORIN, V. (1975). *Problems of Studying the Functional Aspect of a Language (to the Question of the Problem of Sociolinguistics)*. Lviv: Nauka, 276 p. [in Rus.]
2. ALBERDA, T. *Creole Ukraine*. [online]. Available at: <http://h.ua/story/365546/#ixzz4AQd7I4vD> [in Ukr.]
3. BODNARCHUK, T. (2008). Using Psychological Characteristics of Bilingualism in the Process of Bilingual Education. *Visnyk lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna*, (23), pp. 63–73 [in Ukr.]
4. BRYTSYN, V. (2000). Language Policy. In: *Ukrainian Language: Encyclopedia*. Kyiv: “Ukrainska entsyklopediia” im. M. P. Bazhana, p. 328 [in Ukr.]
5. VAINRAIKH, U. (1979). *Language Contacts*. Kyiv: Vyshcha shkola, 263 p. [in Rus.]
6. VLASIUK, H. *Bilingualism as a Disease*. [online]. Available at: <http://zaxid.net>

net/news/showNews.do?dvomovnist_yak_hvoroba&objectId=1357078m [in Ukr.]

7. Bilingualism. *Wikipedia*. [online]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> [in Ukr.]

8. DESHERIEV, Yu. (1976). The Problem of Creating a System of Bilingual Concepts and the Methodological Questions of Its Application in the Research. In: *Methods of Bilingual Research*. Moscow, pp. 20–33. [in Rus.]

9. DESHERIEV, Yu. (1976.) *The Development of National Russian Bilingualism*. Moscow: Nauka. [in Rus.]

10. ZAITSEVA L. Bilingualism as a Linguistic and Social Phenomenon. *Filolohiia*, Vol. 3. *Teoretychni ta metodolohichni problemy doslidzhennia movy*. [online]. Available at: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Philologia/59619.doc.htm [in Ukr.]

11. The Law “On the Principles of State Language Policy”. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%C2%AB%D0%9F%D1%80%D0%BE_%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BF%D0%BE%D0%B%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%C2%BB [in Ukr.]

12. KALASHNYK, V. (2011). Looks at Bilingualism in Sociolinguistic Studies of Olexander Potebnia and His Followers. In: *Liudyna ta obraz u sviti movy: vybrani statii. (The Man and the Image in the World of the Language: Selected Articles)*. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, pp. 27 – 32 [in Ukr.]

13. KYIAK, T. *Language: A Necessary Attribute of the Nation's Unity*. [online]. Available at: http://kobzar1814.blogspot.com/2012_01_01_archive.html [in Ukr.]

14. KRYVYTSKA, O. (2004). The Polycultural Megatrend of Modern Ukraine.

Politychnyi menedzhment, (4), pp. 77 – 87 [in Ukr.]

15. The Maltese Language. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0 [in Ukr.]

16. MASENKO, L. (1999). *Language and Politics*. Kyiv: Soniashnyk, p. 98 [in Ukr.]

17. MASENKO, L. *Poroshenko's Mistake and Danger for Russian-Speaking Patriots of Ukraine*. [online]. Available at: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27433474.html> [in Ukr.]

18. MELNYK, I. *Belgium: 20 Years of Political Bilingualism*. [online]. Available at: <http://zbruc.eu/node/10110> [in Ukr.]

19. Languages of India. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%97 [in Ukr.]

20. Languages of Luxembourg. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9B%D1%8E%D0%BA%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3%D1%83 [in Ukr.]

21. Languages of the Philippines. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%A4%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BF%D0%BF%D1%96%D0%BD [in Ukr.]

22. Languages of Finland. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%97 [in Ukr.]

23. *The Language Situation*. [online]. Available at: <http://studall.org/all-82727.html> [in Ukr.]

24. NAHORNA, L. (2002). *National Identity in Ukraine*. Kyiv: IPIEND, p. 272 [in Ukr.]

25. Demographics of Ukraine. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_

%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 [in Ukr.]

26. POHRIBNYI, A. (2004). *Calling of the Strong Rank Men (3 Hot-Button Speeches)*. Kyiv: Vydavnychiy Tsentr "Prosvita", 496 p. [in Ukr.]

27. POTEBNIA, O. (1992). *Language. Nationality. Denationalization: Articles and Fragments*. New-York. [in Ukr.]

28. *The Council Supported the Language Bill of "Kivalov – Kolesnichenko"*. [online]. Available at: <http://tsn.ua/politika/rada-pidtrimala-movniy-zakonoproekt-kivalova-kolesnichenka.html> [in Ukr.]

29. RIABCHUK, M. (2011). *Postcolonial Syndrome. Observation*. Kyiv: K.I.S., 240 p. [in Ukr.]

30. RIABCHUK M. *I'm not Saying that we are Doomed to a "Cold" or Even Worse, "Hot" Civil War*. [online]. Available at: http://zaxid.net/news/showNews.do?mikola_ryabchuk_ya_ne_stverdzhuyushho_mi_prirecheni_na_holodnu_chi_shhe_girshe_garyachu_gromadyansku_vyynu&objectId=1127321 [in Ukr.]

31. *Position of the Ukrainian Language in Ukraine in 2011*. [online]. Available at: <http://dobrovol.org/article/213/> [in Ukr.]

32. STEFANKO, S. *Ukraine under the Rule of Creoles*. [online]. Available at: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=44800> [in Ukr.]

33. *Turchynov Refused to Sign the Decision of Rada to Abolish the Law on Languages*. [online]. Available at: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3314338-turchynov-vidmovyvsia-pidpysaty-rishennia-rady-proskasuvannia-zakonu-pro-movy> [in Ukr.]

34. *Why Do Ukrainian-Speaking Ukrainians Start Using Russian? Analysis Attempt*. [online]. Available at: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/40153/Chomu_ukrajinomovni_ukrajinci_perehodat_na_rosijsku_Sproba [in Ukr.]

35. *The Phenomenon of Bilingualism in Ukraine*. [online]. Available at: <http://insignisad.blogspot.com/2011/03/blog-post.html> [in Ukr.]

36. Languages of Afghanistan. *Wikipedia*. [online]. Available at: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B8_%D0%90%D1%84%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0 [in Rus.]

N. Osadcha

The Problem of Bilingualism in Modern Ukraine: Post-Colonial Discourse

Abstract

It is obvious that Ukraine still remains in the post-colonial state. The conflict of present linguistic problems in Ukraine is firmly settled in deformations of the linguistic situation inherited from the colonial past.

Ukrainians have not disposed themselves of vestiges of their colonial inheritance; on the contrary, these remains have spread on their culture, economy, politics, language. They include: cheap labour force, alienation of the state from the society, macaronic language, Ukrainian-Russian bilingualism, Ukrainian feeling of inferiority. The purpose of the research was to analyze the question of bilingualism in the Ukrainian state and in practice of foreign countries, a psychological aspect of using Russian by Ukrainians; to define the mechanisms of legislative regulation of the official status of the Ukrainian language.

Consequently, having analyzed the issue of bilingualism in Ukraine, legislative base of the linguistic question, psychological factor inducing Ukrainians to switch to Russian, it is possible to draw a conclusion that the post-colonial condition of Ukraine resulted in the reflectory habit of Ukrainians to switch to Russian in a number of situations. In our opinion, there is a need to legislatively regulate the official status of the Ukrainian language, namely: 1) the concept of public language policy must not only regulate the obligatory spheres for using Ukrainian as the only official language, but also stipulate

the mechanisms of responsibility for violating this language legislation; 2) immediate improvement and development of provisions and standards for regulating the functioning of the official language in all spheres of public life in Ukraine; 3) federal support of the considerable part of Russian-speaking Ukrainians ready for changes in the linguistic situation in favour of the official language; 4) the necessity for learning the experience of nation-building in other countries for the sake of scientific support of the state language policy. The priority is given to countries that succeeded in overcoming the results of assimilation and returned their national languages full-scale powers for national development.

Залишків колоніальної спадщини українці не позбулися, навпаки, вони поширилися на культуру, економіку, політику, мову. До них слід віднести дешеву робочу силу, відчуження держави від суспільства, суржик, українсько-російську двомовність, почуття меншовартості українців. М. Рябчук наводить такий наочний приклад, як «загальноприйняте» в Києві та інших містах спілкування російською. Ця «норма» була витворена специфічними колоніальними дискурсами в поєднанні з терором проти «націоналістів», до яких автоматично зараховували всіх публічно україномовних. Нині ця «норма» підтримує себе вже й без терору. Це комфортно для колонізаторів, оскільки підкреслює їхнє домінування, проте аж ніяк не для колонізованих, котрим цю патологію подають як «норму»: так, мовляв, «історично склалося». Насправді так не склалося історично, а було штучно створено за допомогою цілком конкретних політичних дій.